

Посмітна В. В.

Київський інститут Національної гвардії України

ПРІОРИТЕТНІСТЬ КООПЕРАТИВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ СТРАТЕГІЙ ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ МОВНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ПРЕДСТАВНИКІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

У статті обґрунтовано пріоритетність кооперативних комунікативних стратегій у сучасній професійній комунікації представників сектору безпеки та оборони, виявлено особливості їх мовної реалізації в типових комунікативних ситуаціях. Автор доводить важливість застосування кооперативних стратегій у комунікації силовиків – як сучасними суспільними викликами та актуальними завданнями військових і правоохоронних структур, так і чинними вимогами до галузевої комунікації в безпековій сфері.

У роботі визначено основні кооперативні стратегії в професійній комунікації представників силових структур: стратегії співробітництва, ввічливості (зокрема холодної ввічливості), підпорядкування, узгодженості дій. Доведено, що всі ці стратегії є кооперативними, тобто орієнтованими на взаємодію, на спільне вирішення проблем. Обґрунтовано ефективність використання цих стратегій для досягнення успішності професійної комунікації. Схарактеризовано особливості застосування кожної з цих стратегій відповідно до завдань військової та правоохоронної діяльності, запропоновано мовні формули їх реалізації. Автор порівнює кооперативні стратегії з некооперативними, моделює комунікативні ситуації та наводить приклади застосування стратегій кооперації як у внутрішній комунікації представників силових структур, так і у спілкуванні з цивільними особами.

Вибір стратегій кооперації допомагає досягти взаємодії, зарадити конфлікту, запобігти агресії, сприяють зближенню, згуртуванню як колективу, так і суспільства. У роботі доведено, що всі визначені стратегії сприяють ефективності професійної комунікації представників сектору безпеки та оборони, а відповідно, їй ефективності виконання ними професійних завдань.

Ключові слова: комунікативна стратегія, стратегії кооперації, ефективність комунікації, мовна взаємодія, галузевий дискурс.

Постановка проблеми. Професійна діяльність представників сектору безпеки та оборони сьогодні в центрі уваги українського суспільства. Ефективність безпекової діяльності значною мірою визначається ефективністю професійної мовної комунікації наших захисників. Здатність досягати успішності комунікації залежить передусім від уміння визначати та застосовувати комунікативні стратегії відповідно до завдань та умов спілкування. Проблема вибору та особливостей мовної реалізації комунікативних стратегій у професійній діяльності українських силовиків є важливою, оскільки в сучасних воєнних умовах від ефективності мовної взаємодії представників вітчизняних військових і правоохоронних структур залежить результат їхньої роботи, а це безпека кожного громадянина та безпека держави в цілому.

Актуальність дослідження комунікативних стратегій та їх мовної реалізації в професійному

спілкуванні силовиків пояснюється передусім увагою громадян України до сфери безпеки та оборони та роллю силових структур у житті сучасного українського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Науковці сьогодні активно досліджують проблеми ефективності комунікації в контексті реалізації комунікативних стратегій [1; 8; 9 та ін.], застосовують міждисциплінарний підхід до вивчення сучасних мовних явищ [11 та ін.]. Проблема визначення пріоритетних комунікативних стратегій для представників сил безпеки та оборони в процесі їх службової діяльності є важливим аспектом вивчення галузевої комунікації [2; 6; 7 та ін.], проте існує необхідність їх дослідження в межах сучасних комунікативних вимог, з урахуванням нових цілей військово-професійної комунікації та з аналізуванням їх реалізації в різних комунікативних ситуаціях в умовах воєнного стану.

Постановка завдання. Мета дослідження – обґрунтувати пріоритетність кооперативних комунікативних стратегій та виявити особливості їх мовної реалізації в типових сучасних умовах професійної комунікації представників сектору безпеки та оборони.

Виклад основного матеріалу. Комунікативні стратегії обираються, визначаються мовцем відповідно до мети та умов комунікації.

Уміння обирати ефективну стратегію мовної поведінки (комунікативну стратегію), тобто основний підхід до реалізації комунікативного наміру, є необхідною умовою комунікативної компетентності. Мовець сам визначає, обирає для себе стратегію в кожній комунікативній ситуації, відповідно до особливостей комунікації, орієнтуючись на класифікацію видів мовного впливу чи принципи та максими комунікації. Існує і загальний принцип поділу всіх стратегій на кооперативні (стратегії взаємодії) і некооперативні (конфронтаційні стратегії).

Вибір кооперативних комунікативних стратегій передбачає орієнтування на співробітництво, на спільне вирішення проблеми, урахування думки співрозмовника, виявлення поваги до його інтересів, тобто орієнтування на взаємодію, взаємодопомогу в пошуках шляхів вирішення питання, яке викликало обговорення. Це пошук спільного рішення, яке б ураховувало інтереси та думки кожного зі співрозмовників чи – ширше – колективів і структур, які вони представляють, і й загалом інтереси держави та українських громадян, чий інтереси й захищають представники сил безпеки та оборони.

Некооперативні ж стратегії передбачають акцент на власній думці, ідеї, власному ставленні та, відповідно, ігнорування будь-яких інших поглядів чи інтересів. Реалізація некооперативних комунікативних стратегій – це наполягання, тиск (відкритий чи прихований), домінування, часто конфронтація. У цілому це неповага до співрозмовника. Важливо враховувати, що між повагою і неповагою немає якогось серединного, нейтрального компонента. Якщо повага не виявляється мовними чи позамовними засобами, то співрозмовник сприймає це як неповагу, навіть, можливо, як зневагу, – і тоді намагається довести, що він таки вартий поваги. І в результаті комунікативні зусилля співрозмовників спрямовані не на вирішення проблеми, а на з'ясування стосунків.

Сучасний соціальний контекст спонукає визначити саме кооперативні комунікативні стратегії як важливі, пріоритетні для професійного спілку-

вання представників силових структур, а також наголосити на небезпеці та обмеженні застосування стратегій, що характеризуються сьогодні як некооперативні, зокрема стратегій домінування, примушування, ігнорування, конфронтації. Уважаємо їх недоцільними та небезпечними тому, що вони провокують конфлікт, а це сьогодні вкрай небезпечно, ураховуючи умови професійної діяльності представників силових структур.

До останнього часу професійне спілкування силовиків традиційно сприймалося самими військовослужбовцями як абсолютно особливе, відокремлене, таке, що не потребує ніяких нововведень, не допускає втручання з боку фахівців комунікації. Сучасні ж умови воєнного конфлікту, необхідність вирішення нових, незнайомих досі проблем, потреба більш тісної взаємодії військових і цивільних представників українського суспільства спонукають до активного, широкого впровадження нових підходів у формуванні комунікативної компетентності наших захисників, демонструють необхідність орієнтування силовиків на комунікативну співпрацю, кооперацію – як у межах військового колективу, так і з цивільними особами.

Необхідність орієнтування на взаємодію, на формування довіри до силовиків у різних ситуаціях їхньої професійної комунікації – сьогодні визнають і в керівництві сил безпеки та оборони. У доктринах стратегічних комунікацій НАТО, ЗСУ, НГУ основою побудови комунікації в суто військовому дискурсі визначено формування довіри до командира та розумну ініціативу з боку підлеглого [3; 4; 5; 10]. Розглядаємо формування довіри до командира як відповідальність самого командира (командирів), як систематичну й системну роботу командирської ланки над створенням комунікативних відносин на основі взаємоповаги, відкритості, готовності до взаємодії. Розумну ж ініціативу з боку підлеглого вважаємо спільною відповідальністю підлеглого і командира, оскільки підлеглий має продумати, прорахувати зміст, наслідки, особливості реалізації ініціативи, а командир, зі свого боку, має пояснити, що таке розумна ініціатива, окреслити її межі і, зрештою, дозволити її виявляти.

Що стосується спілкування із цивільними особами, то тут необхідною умовою ефективності комунікації вважаємо формування довіри до військовослужбовця і, як наслідок, до силових структур загалом. Як формування довіри, так і реалізація розумної ініціативи можливі тільки за умови пріоритету кооперативних стратегій у професій-

ній комунікації. Отже, не тільки соціальний контекст, а й керівні документи сил безпеки та оборони сьогодні спрямовують військовослужбовців на застосування кооперативних комунікативних стратегій.

Нові комунікативні виклики – необхідність спілкуватися з представниками різних підрозділів, разом опановувати нові види зброї та нові умови, що швидко змінюються, важливість урахування бойового та вікового досвіду багатьох підлеглих, специфіка спілкування в екстремальних умовах, а також психологічні особливості комунікації з пораненими, з ветеранами, необхідність спілкування із цивільним населенням різних територій, зокрема прифронтових і прикордонних, – усе це ускладнює дотримання традиційної для комунікації вимоги врахування думки та інтересів співрозмовника, спонукає аналізувати кожну окрему комунікативну ситуацію, часто відмовлятися від звичних для кожного військовослужбовця стандартних мовних формул, безапеляційності, наказового тону.

Натомість сьогодні існує необхідність усвідомлення важливості пояснювати, переконувати, дослухатися до думки співрозмовника, виявляти повагу до нього. Саме тому в мовній поведінці представника силових структур пріоритетними повинні бути кооперативні стратегії.

Кооперативними стратегіями вважаються передусім стратегії співробітництва та ввічливості. Для військового дискурсу як кооперативні ще визначаємо типові в цій сфері стратегії узгодженості дій та підпорядкування. Усі ці стратегії сприяють ефективності, успішності комунікації.

Комунікативна стратегія співробітництва – це передусім пошук спільного, що може об'єднувати комуні кантів, намагання допомогти співрозмовнику зрозуміти та вирішити проблему, врахувати і його думку також. Наведемо приклади застосування стратегії співробітництва у внутрішній комунікації військовослужбовців. Командир так пояснює підлеглому завдання, щоб саме цей підлеглий зрозумів зміст і спосіб виконання саме цього завдання (мовець продумує структуру повідомлення, мовні засоби, можливі запитання), тобто продумане формулювання завдання сприяє ефективності його виконання. Підлеглий, доповідаючи про якийсь недолік, одразу озвучує і продумані способи його усунення (орієнтування на співробітництво тут сприяє формуванню спільної зацікавленості в ефективному вирішенні проблеми); якщо підлеглий щось ініціює, він теж проговорює можливі шляхи реалізації ідеї

(така взаємодія сприяє ефективності виконання завдань, подолання проблем і реалізації планів). У спілкуванні військовослужбовця з цивільною особою стратегія співробітництва – це передусім виявлення розуміння, це акцентування на тому, що об'єднує співрозмовників (як у конкретній ситуації, так і загалом у суспільстві). Приклади мовної реалізації: «ми всі зацікавлені швидко вирішити проблему»; «ми захищаємо вашу безпеку»; «ніхто з нас не хоче конфлікту» і подібні.

Комунікативна стратегія ввічливості – це орієнтування на виявлення поваги в комунікації. Спілкуватись ввічливо, з дотриманням етикетних висловів (оскільки вони очікувані у спілкуванні), демонструвати повагу до особи співрозмовника, до його думок і почуттів. Типові приклади мовної реалізації: «надайте, будь ласка, дозвіл»; «будь ласка, не заходьте за лінію», «ми розуміємо, що це завдає незручності, але вимушені перевірити...»; «вибачте, але ми не можемо розголошувати цю інформацію». У разі конфліктної, агресивної поведінки співрозмовника рекомендується застосування стратегії холодної ввічливості: офіційно, тримаючи психологічну дистанцію, досить відсторонено, але ввічливо і, що важливо, без іронії (типовий приклад невинуватої іронії – вживання з підкреслено зневажливою інтонацією слова «шановний») пояснювати співрозмовнику свої дії чи обґрунтовувати неможливість певних дій: «вибачте, у нас наказ»; «у разі вашої відмови ми будемо вимушені вас затримати». Ця стратегія дозволяє запобігти конфлікту і, що дуже важливо, допомагає самому мовцю стримувати свої емоції, що непросто в потенційно конфліктній ситуації.

Комунікативна стратегія підпорядкування – це орієнтування і самого мовця, і слухача на дотримання законних вимог. Це вимоги Конституції України, вимоги статутів і законів, завдань окремих силових структур, керівні документи, службові обов'язки. Наведемо приклади мовної реалізації підпорядкування: «ми виконуємо наказ»; «згідно зі статтею закону... ви, як громадянин України, повинні»; «у разі невиконання вимог статті... до вас буде застосовано...». Ефективно використовувати цю стратегію спільно з попередніми двома, наприклад: «ми всі маємо дотримуватися закону, тому, будь ласка, не знімайте підохоронний об'єкт». Для спілкування ж командира з підлеглим дуже важливо стратегію підпорядкування не підмінити стратегією домінування, не перейти ту межу, де, з одного боку «ви повинні це виконати, тому що це записано у ваших посадових обов'язках» (стратегія підпорядкування),

а з іншого боку – «тому що я так сказав»; «тому що ви нічого не розумієте»; «мене не цікавить ваша думка» (стратегія домінування).

Комунікативна стратегія узгодженості дій – це узгодженість своїх ідей, рішень із наказами та розпорядженнями інших командирів, із діяльністю інших підрозділів чи структур, це й узгодженість дій між членами одного колективу. Наприклад, перш ніж давати своїм підлеглим розпорядження на виконання певного завдання, слід узгодити це з іншими видами їхньої діяльності, з планами інших підрозділів, попередити необхідні служби, надати інформацію всім, хто може бути дотичним до цього. Типові приклади мовної реалізації стратегії узгодженості дій в професійній комунікації представників сектору безпеки та оборони: «згідно з розпорядком дня»; «ми розробили план дій спільно зі службою...»; «розподіляємо час і ділянки території із сусіднім підрозділом»; «згідно з розрахунками сил і засобів...» тощо.

Висновки. Усі схарактеризовані комунікативні стратегії є кооперативними, тобто орієнтованими на взаємодію, на спільне вирішення проблем. Усі визначені стратегії сприяють ефективності професійної комунікації представників сектору безпеки та оборони, а відповідно, й ефективності виконання ними професійних завдань, від чого залежить наша спільна безпека та обороноздатність країни.

Звичайно, більш активне впровадження кооперативних стратегій вимагає від представників сил безпеки та оборони додаткових комунікативних зусиль, розвитку комунікативних умінь. Проте саме стратегії взаємодії допомагають зарадити конфлікту, уникнути взаємних звинувачень, агресії, сприяють зближенню, згуртуванню як колективу, так і суспільства, а як наслідок, спільному вирішенню складних завдань, пов'язаних із захистом країни та безпеки громадян.

Одне з важливих комунікативних завдань представників сил безпеки та оборони в умовах сучасного демократичного суспільства – уміти сприймати співрозмовника як особистість, визнавати його право на власну думку, інтереси, цілі. За таких умов необхідним є вміння аналізувати наміри співрозмовника в аспекті їх відповідності закону, вимогам безпеки – як держави, так і окремих громадян.

Особливості службової діяльності силовиків передбачають потенційну загрозу агресії або маніпулювання з боку співрозмовників. З урахуванням можливої небезпеки варто звернути увагу на формування відповідних комунікативних умінь – виявляти сигнали агресивної або провокативної поведінки та запобігати реалізації небезпечних намірів. Визначення основних комунікативних стратегій та мовних засобів їх реалізації в умовах конфліктної комунікації окреслюємо як перспективу дослідження.

Список літератури:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2009. 376 с.
2. Дорошина Л. Комунікативні норми поведінки військовослужбовців Національної гвардії України в аспекті професійної комунікативної діяльності. *Проблеми галузевої комунікації, перекладу та інтеграційні процеси в суспільстві* : матеріали XI Міжнародної наукової конференції (Харків, 30 квітня 2024 р.). Харків : Національна академія Національної гвардії України, 2024. С. 31–33.
3. Доктрина зі стратегічних комунікацій : затверджена Головнокомандувачем ЗСУ від 12 жовтня 2020 р. / Управління стратегічних комунікацій апарату Головнокомандувача Збройних Сил України. 30 с.
4. Доктрина стратегічних комунікацій Національної гвардії України : затверджена наказом командувача НГУ від 22 листопада 2021 р. № 541 / Департамент персонального штабу Головного управління Національної гвардії України. 27 с.
5. Комунікаційна стратегія Збройних Сил України : затверджена Головнокомандувачем Збройних Сил України від 22 лютого 2023 р. / Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України. 15 с.
6. Посмітна В.В. Стратегія взаємодії між командирами й підлеглими у військово-професійній комунікації. *Проблеми ефективності професійної мовної комунікації в умовах інформаційної агресії* : матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнародною участю (Київ, 26 квітня 2024 р.). Київ : Київський інститут Національної гвардії України, 2024. С. 79–82.
7. Посмітна В.В. Упровадження комунікативної стратегії взаємодії між учасниками військового дискурсу в контексті стратегічних комунікацій. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка. Кропивницький : Видавничий дім «Гельветика», 2024. Вип. 2 (209). С. 291–297.
8. Різун В.В., Непийвода Н.Ф., Корнєєв В.М. Лінгвістика впливу : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2005. 148 с.
9. Степчук Ю.П., Бевзо Г.А. Комунікативні стратегії взаємодії у діловому спілкуванні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика* : науковий журнал. Київ : ТНУ імені В.І. Вернадського, 2022. № 4, Ч. 1. С. 67–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2022.4.1/13>

10. Allied Joint Doctrine for Strategic Communications/NATO Standard AJP-10. Edition A, Version 1. March 2023. URL : <https://www.gov.uk/government/publications/allied-joint-doctrine-for-strategic-communications-ajp-10>
11. Syvachuk, N., Yuhan, N., Posmitna, V., Opryshko, N., & Kobzei, N. 2024. Linguistic-literary synergies in modern Ukrainian philology. *Revista Eduweb*, 18(3), 252–263. DOI: <https://surl.li/eehvdr>

Posmitna V. V. PRIORITY OF COOPERATIVE COMMUNICATION STRATEGIES AND PECULIARITIES OF THEIR LINGUISTIC IMPLEMENTATION IN THE PROFESSIONAL COMMUNICATION OF SECURITY AND DEFENCE SECTOR REPRESENTATIVES

The article underscores the priority of cooperative communication strategies in modern professional communication among representatives of the security and defence sector. It identifies the linguistic peculiarities of these strategies in typical communication scenarios. The author substantiates the importance of employing cooperative strategies, linking their necessity to contemporary social challenges, the pressing tasks of military and law enforcement agencies, and the current requirements for sector-specific communication within the security domain.

The article delineates key cooperative strategies integral to the professional communication of law enforcement representatives: strategies emphasizing cooperation, politeness (including strategic or “cold” politeness), subordination, and the coherence of actions. It establishes that these strategies are inherently cooperative, aimed at fostering interaction and facilitating joint problem-solving. The effectiveness of these strategies in achieving successful professional communication outcomes is thoroughly substantiated. Furthermore, the article characterizes the nuances of implementing each strategy in alignment with the distinct objectives of military and law enforcement activities, proposing specific linguistic formulas for their application. The author provides a comparative analysis of cooperative versus non-cooperative strategies, modeling communication scenarios and illustrating the use of cooperative approaches in both internal interactions among law enforcement representatives and external communication with civilians.

The strategic emphasis on cooperation is shown to foster productive interaction, mitigate conflicts, prevent aggression, and promote both team cohesion and societal integration. The study concludes that the application of these strategies significantly enhances the effectiveness of professional communication within the security and defence sector, thereby improving the execution of professional duties.

Key words: communication strategy, cooperative strategies, communication effectiveness, linguistic interaction, sector-specific discourse.